

Jacques Le Goff

Jacques Le Goff se narodil 1. ledna 1924 v Toulonu ve Francii a je to francouzský historik zabývající se dějinami středověku, zejména pak 12. a 13. stoletím. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších historiků historiografické školy Annales, jejíž jméno je odvozeno od časopisu Annales d'histoire économique et sociale (později Annales, Economies, sociétés, civilisations a od roku 1994 Annales. Histoire, Sciences Sociales). Duševním mentorem se J. Le Goffovi stal zakladatel tohoto časopisu, neméně významný historik Marc Bloch. Le Goffovými učiteli byli Charles-Edmond Perrin, Georges Duby a Maurice Lombard. Sám Le Goff také vzpomíná na dobrý vliv Henriho Michela, který jej učil na lyceu v Toulonu.

Jako zajímavost lze uvést, že Jacques Le Goff během svých studií strávil i jeden akademický rok v Praze (1947/1948) a je držitelem čestného doktorátu Karlovy Univerzity.

Mimo to, že je Jacques Le Goff plodným medievalistou s mezinárodním renomé, byl v letech 1972 až 1977 vedoucím École des études en sciences hautes Sociales, kde mimo jiné spolupracoval s Jeanem-Claudem Schmittem.

Jacques Le Goff se věnuje se studiu historické antropologie středověké západní Evropy. Je dobře známý o zpochybňování samotného názvu „středověk“ a zejména jeho chronologie, když odmítá vnímání tohoto období pouze jako milníků důležitých bitev, nebo vlády slavných králů, a zdůrazňuje pohled na danou dobu jako celek.

Mezi jeho stěžejní díla patří Intelektuálové ve středověku, na toto dílo navážu v recenzi níže. Ve Středověké imaginaci nám podává Le Goff svůj názor na problematiku středověkého myšlení, chování a rituály, snaží se nám přiblížit představu středověkého člověka o prostoru, čase, o posmrtném životě, o těle, o sociálních vrstvách a podobně.

Za jiný středověk, což je soubor esejů, navazuje na knihu Středověká imaginace. V této knize Le Goff soustředil své eseje z 60. a 70. let, týkající se dějiny mentalit a témat středověkého vnímání času, prostoru, zbožnosti, vnímání pověr a zázraků.

Další skvělé Le Goffovo dílo, Zrození očištěnce, je jednou z nejdůležitějších prací, kde Le Goff předkládá příběh o tom, jak se v představách středověkého člověka o posmrtném životě zformoval očištěnc – místo mezi nebem a peklem, kde duše čeká na očištění a následné vzetí do nebe. Porovnává představy očištěnce ve středověké literatuře a křesťanské pojetí očištěnce a posmrtném životě srovnává s představami starých Egyptanů, Řeků i Hebrejců.

Mezi jeho rozsáhlejšími díly vyniká výkladový slovník Encyklopedie středověku, který se snaží ukázat středověk jako takový, jako celek. Má opět formu esejů – každé heslo, kterých je přes 80, je samostatným esejem. Témata zde najdeme jak každodenní, tak politicko-ekonomická, kulturní, i témata týkající se středověké mentality.

Velmi významná je i kniha, ve které se dočteme, jak probíhalo Le Goffovo Hledání středověku. Tato kniha je rozhovorem se Jacquesem Le Goffem.

A konečně, Jacques Le Goff má na svém kontě i dva životopisy a to Svatého Františka z Assisi a Svatého Ludvíka, který vyjde letos.

Jacques Le Goff – Intelektuálové ve středověku

vydalo nakladatelství Karolinum, Praha 1999

ISBN 80-7184-256-7

Jedná se o jedno z prvních le Goffových děl, a tato kniha uvádí čtenáře do doby vzniku středověkých měst, kdy společně s těmito městy, s nimiž souvisí i zakládání středověkých univerzit, vzniká s nastupujícím blahobytem nová společenská vrstva intelektuálů.

Tato kniha je esejí, zabývající se školstvím, univerzitním prostředím a hlavně nově vznikající společenskou vrstvou intelektuálů coby profese. Le Goff zachycuje pouze jeden typ učence a v úvodu zároveň vysvětluje, proč použil právě označení intelektuál. Intelektuála si vymezuje jako klerika – učitele, jak píše v knize „jehož řemeslem je myslet a tomuto řemeslu vyučovat.“ Pouze pro tento typ učenců jsou totiž charakteristické dvě složky a to jsou teorie a praxe. Le Goffův intelektuál myslí a tuto schopnost předává dalším, v tom je jeho jedinečnost a jeho přínos společnosti.

Kniha byla poprvé vydána roku 1957. Je koncipována do tří následujících kapitol :

1. kapitola: 12. století. Zrození intelektuálů
2. kapitola: 13. století. Problémy dospělosti
3. kapitola: Od univerzitního vzdělance k humanistovi

1. kapitola: 12. století. Zrození intelektuálů

Zrod intelektuálů ve svém pojetí spojuje Le Goff s vznikem měst a vzdělávacích institucí ve 12. století. Vznikající města byla živnou půdou evropské inteligence, pro hojnost a relativní bezpečí, které poskytovala. Píše o tom, jak tehdejší učenci vnímali Paříž – jednak jako Jeruzalém, zaslíbené město, kolébku vzdělanosti a místo, kam by člověk rád šel do vyhnanství, na druhou stranu jako Babylon, který je díky své zhýralosti a nekřesťanskému stylu smýšlení odsouzen ke zkáze. Tyto rozdílné názory pramenily ze středověkého vnímání *barbarské* a *křesťanské* kultury a vzdělání jako takového. Kláštery sice jsou místy, kde by měli být vzdělanci, ale, jak výstižně ukazuje Le Goff, tehdejší člověk málokdy cítil potřebu vzdělání jako něco, co dělá pro sebe, čím se rozvíjí. Hezky to ilustruje na příkladu, kdy mniši přepisovali knihy nikoli jako záslužnou činnost pro vzdělání a vědění budoucích generací, ale jako jakousi záslužnou činnost, která jim zajistí místo v nebi. Navíc, knihy v této době jsou vnímány jako důkaz zámožnosti, stejně jako drahý oděv, nebo drahé nádobí, jsou vnímány jako vzácné zboží a nejsou opisovány, či psány pro šíření vzdělanosti, ale pro rozšíření pokladů soukromníků.

Intelektuálové se vrací k řeckým autorům, popřípadě římským, uznávají, že ačkoli tito byli pohany, jejich vnímání světa může být přínosné i pro křesťany a tak díla církevních Otců a Písmo nechávají stranou, jako cosi vyhrazeného pro teology.

Velmi důležitou funkci v této době mají překladatelé, jelikož zprostředkovávají právě ono *barbarské* poznání arabského světa do Evropy, i když nutno podotknout, že jim muselo být velmi dobře zapláceno, aby byli ochotni takovou práci dělat.

Zvláštní podkapitolu věnuje Le Goff Goliardům, potulným intelektuálům, u nichž si ale sám odporuje ve své koncepci intelektuála, tedy člověka, který by měl nejen myslet, ale i učit.

2. kapitola: 13. století. Problémy dospělosti

Ve 13. století dochází k prudkému rozvoji měst a s tím souvisejícím rozvojem vzdělanosti, coby následkem vznikajících univerzit. Univerzity v této době mají výsadní postavení, jsou autonomní a to jak vůči církvi, již byly původně skrze osobu biskupa podřízeny, tak vůči světské moci zastoupené městy a vládce. Dalším důležitým faktorem byla jakási univerzálnost a mezinárodnost – že byli učitelé a studenti z různých zemí nehrálo roli, jelikož jazyk vzdělanců, totiž latinu a řečtinu musely ovládat oba tyto tábory.

Le Goff se zabývá univerzitami ze všech hledisek. Zabývá se i organizací univerzit: studium tehdy trvalo 6 let, kdy po dvou letech obdržel student titul bakaláře a následně titul doktora svobodných umění. Zmiňuje i obvyklou výbavu učence tehdejší doby – knihu, pult, pero, inkoust, křidu, tabuli a pemzu.

Důležitým rysem univerzit je také zbožnost, později umocněná tím, že univerzity měly podporu ze strany papeže, to však na úkor své nezávislosti, protože tímto se dostaly přímo pod kontrolu Říma a podléhaly církevní jurisdikci.

Novinkou je scholastika, snažící se spojit staré (Písmo, učení církevních Otců) s tím novým, kde tím novým jsou vědecké argumenty. Učenci už jen slepě neopakují to, co slyšeli od autorit, ale přemýšlí nad tím, problém zkoumají a řeší ho. Univerzitní cvičení se tedy mění – z kvestií na disputace, ze které pak vznikla disputace quodlibetní, tj. na libovolné téma.

Závěrem kapitoly se Le Goff zabývá spory mezi učiteli světskými a duchovními, lépe spíš řádovými, a prohlubujícími se spory mezi nimi.

3. kapitola: Od Univerzitního vzdělance k humanistovi

Tato kapitola už čtenáře zavede do století 14. a 15., kdy dochází oproti prudkému rozvoji v předchozích dobách k úpadku.

Pro polovinu 14. století jsou typické morové epidemie a s tím souvisí stagnace populačního růstu, či spíše i jeho propad. S populací upadá i ekonomika a vzdělání se stává hůře dostupné, i z důvodu vyšších požadavků mistrů na univerzitách, co se týče jejich platů. Vzdělání se tak stává výsadou bohatých, na které obyčejný člověk nedosáhne a listiny zajišťující bezplatnost studia již neplatí. Intelektuálové se řadí mezi privilegované vrstvy, dokonce se i chovají jako šlechta. Vzdělání se stává nástrojem moci a snižuje se i jeho kvalita.

Univerzity navíc ztrácejí onu výše zmíněnou univerzálnost a mezinárodnostní prvek, začínají vznikat národní univerzity, a za první z nich považuje autor univerzitu v Praze.

Jako myšlenkový proud nastupuje skepticismus, rozchází se víra a rozum. Pro Paříž této doby je typický Occamův nominalismus, který klade důraz na slova a jejich význam, definice a logiku a Paříž jakoby ustrnula ve vývoji neustálým odmítáním klasických autorů jako je Aristoteles a Platón. Opačný vývoj tou dobou prodělávají univerzity italské, které jsou otevřeny nově vznikajícímu humanismu a naopak se ke klasikům Antiky vracejí a znovu objevují jejich kouzlo a sílu.

Závěrem Le Goff poukazuje na rozdíly mezi humanistou a středověkým intelektuálem, kdy právě intelektuálové středověku byli humanistům pro smích. Humanista je literát, poeta, jemný vzdělanec vybraných mravů a jeho místo je u dvora, kde může oslňovat. Proti němu stojí vědec, pro kterého je vzdělání a jeho předávání na prvním místě, učitel, pro kterého jsou nejdůležitější jeho žáci a především poznání.

Závěrem

Kniha Intelektuálové ve středověku je psaná pro čtenáře velmi čtivě a srozumitelně, Le Goff text prokládá úryvky dobových veršů pro ilustraci a pochopení, možná i proto, aby se čtenář nezačal trochu nudit, či aby si lépe představil vnímání tehdejšího člověka. Podpora tvrzení dobovými prameny a odkazy na odbornou literaturu je skvělá zejména pro možnost dalšího studia této zajímavé problematiky.

Co se týče způsobu, jakým Le Goff píše, uvede vždy obecný problém, který pak konkretizuje a porovnává na příkladech jednotlivých univerzit, jde tedy o metodu deduktivní.

Jako přínosný hodnotím rejstřík osob na závěr knihy a doslov Michala Svatoše. Rozhodně jde o zajímavé dílo, které stálo za to si přečíst.